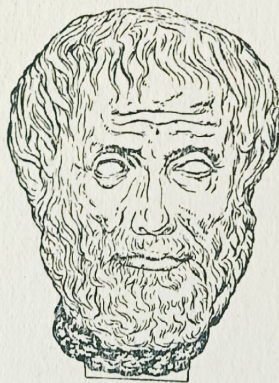

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ-ΛΟΓΟΓΡΑ
ΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1963 - ΤΕΥΧΟΣ 5

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΒΑΔΙ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1958 οἱ φοιτηταὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης πραγματοποίησαν ἐκδρομὴ στὸ Λιβάδι τῆς Χαλκιδικῆς, στὴν ὁποία ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ὑποφαινόμενος.

Πρόκειται γιὰ τὴ μικρὴ κωμόπολη ποὺ βρίσκεται στὴν περιοχὴ τῆς Χερσονήσου τῆς Χαλκιδικῆς στοὺς νοτιοανατολικοὺς πρόποδες τοῦ ὄρους Κισσοῦ. Τὸ ὄνομά της εἶναι δικαιολογημένο, μιὰ ποὺ στὸ ὄροπέδιο ὅπου εἶναι κτισμένη ἢ κωμόπολη ὑπάρχουν πολλὰ μικρά, καταπράσινα τὴν ἀνοιξή, λιβάδια.

Ἡ ἐκδρομὴ δὲν εἶχε βέβαια σκοπὸ τὴ συγκέντρωση τῶν τοπωνυμίων. Ὅταν ὁμως στὴν τοποθεσίᾳ ὅπου μείναμε τὸ ἀπόγεμα μᾶς ἐπισκέφτηκε γιὰ νὰ μᾶς χαιρετίσῃ ὁ ἀγροφύλακας τῆς περιοχῆς, ἀπὸ λόγο σὲ λόγο τῶφφερε ἢ κουβέντα καὶ γιὰ τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων τοποθεσιῶν τῆς κωμοπόλεως. Κάθησα λοιπὸν καὶ τᾶγραφα τότε σ' ἓνα πρόχειρο φύλλο χαρτιοῦ, ἔτσι ὅπως τὰ πρόφερε ὁ ντόπιος ἀγροφύλακας. Ἐκεῖνος μάλιστα προσπαθοῦσε κάπου κάπου νὰ τὰ προφέρῃ «ἑλληνικὰ» (στὴν καθαρεύουσα), ἐνῶ ἐγὼ τὸν παρακινούσα νὰ τὰ προφέρῃ, ὅπως ἀκριβῶς τὰ προφέρουν πάντα οἱ κάτοικοι. Κι' ἐπειδὴ λόγω καταγωγῆς μιῶν τὰ βόρεια ἰδιώματα στὰ ὁποῖα ἀνήκει καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Λιβαδιοῦ, ὁ ἄνθρωπος πῆρε θάρρος, μιὰ ποὺ τοῦ μιλοῦσα στὴ γλῶσσα του, καὶ ἡ καταγραφή ἔγινε τέτοια, ὥστε νὰ ἐλπίζω ὅτι ἀποδίδει τὴν πραγματικότητά.

Πρὶν προχωρήσω στὴν ἀναγραφὴ τῶν τοπωνυμίων τοῦ Λιβαδιοῦ θὰ ἤθελα νὰ τονίσω ἐδῶ αὐτὸ ποὺ ἔχει ἤδη τονιστῆ πολλές φορές ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἀσχολήθηκαν μέχρι τώρα μὲ τὸ μεγάλο θέμα τῶν τοπωνυμίων. Πόση μεγάλη δηλαδὴ εἶναι ἡ σημασία τῶν τοπωνυμίων γενικὰ τῆς χώρας μας γιὰ τὴν ἱστορία τῆς γλώσσας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ της. Παρήγορο εἶναι πὼς οἱ σχετικὲς ἐργασίες ἄρχισαν στὰ τελευταῖα χρόνια νὰ πληθαίνουν καὶ ὑπάρχει πάντα ἡ ἐλπίδα νὰ γίνῃ κάποτε μιὰ συστηματικὴ ὀλοκληρωτικὴ τους μελέτη μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κράτους. Θὰ ἤθελα ἀκόμα μὲ τὴν εὐκαιρία νὰ παρουσιάσω ὀρισμένες βασικὲς ἐργασίες ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψι του ὁ μελλοντικὸς συλλέκτης τοπωνυμίων τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἰδιαίτερα ὁ μὴ εἰδικὸς τοπωνυμιολόγος, ἀναγνώστης τῶν «Χρονικῶν τῆς Χαλκιδικῆς». Οἱ ἐργασίες αὐτὲς καθὼς καὶ ἄλλες ποὺ τυχὸν θὰ ἔχῃ ὁ ἴδιος ἰδῆ καὶ μελετήσῃ, ἐλπίζω νὰ τὸν βοηθήσουν σὲ πολλὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα γιὰ πολλοὺς λόγους δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὰ εἶχε προσέξει. Οἱ ἐργασίες αὐτὲς εἶναι:

K. A m a n t o s, Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen, München 1903.

Σ. Κ υ ρ ι α κ ί δ ο υ, 'Ελληνική Λαογραφία, Μέρος Α', Μνημεία του λόγου, 'Αθήναι 1922, σ. 384 κέξ.

Σ. Μ ε ν ά ρ δ ο υ, Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου, στὸ περιοδικὸ «'Αθηνᾶ» 18 (1905) 315 κέξ.

Κ. 'Α μ ά ν τ ο υ, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Χίου, στὸ Λεξικογραφικὸν 'Αρχεῖον 2 (1916) 12-48, 157.

Κ. 'Α μ ά ν τ ο υ, Τοπωνυμικά, ἴδιο περιοδ. 5 (1918-20) 58-64.

Θὰ σταματήσω στὸ μικρὸ βιβλίον τοῦ 'Ι. 'Α. Θ ω μ ό π ο υ λ ο υ, Τὰ τοπωνύμιά μας, Θεσσαλονίκη 1958. Πρόκειται γιὰ ἕνα ἀρκετὰ κατατοπιστικὸ βιβλιαράκι, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ γίνῃ πολύτιμος βοηθὸς γιὰ κάθε μελετητὴ τῶν τοπωνυμίων μας.

'Αρχίζοντας λοιπὸν ἀπὸ τὸν τόμον αὐτὸν τῶν «Χρονικῶν τῆς Χαλκιδικῆς» τὴ δημοσίευση σχετικῆς ἐργασίας, ὅπως αὐτὴ ἐδῶ γιὰ τὰ τοπωνύμια τοῦ Λιβαδιοῦ, ἐλπίζω νὰ παρακινήσω κυρίως ἄλλους ποὺ ἔχουν καὶ τὴ θέληση καὶ τὴν δυνατότητα, ἀλλὰ κυρίως τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορία τῆς πατρίδας τους τῆς Χαλκιδικῆς, νὰ ἀσχοληθοῦν στὸ ἐξῆς μὲ τὴ συγκέντρωση τῶν τοπωνυμίων της, ἔτσι ὥστε σὲ λίγα χρόνια νὰ ἔχουμε μιὰ γενικὴ εἰκόνα τοῦ τοπωνυμολογικοῦ πλούτου τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς περιοχῆς τῆς χώρας μας'. «Τὰ τοπωνύμιά μας, γράφει ὁ 'Ι. 'Α. Θωμόπουλος στὴν ἐργασία ποὺ πρὶν ἀνω ἀναφέραμε, «εἶναι τ' ἀκριβὰ καὶ πολὺτιμα κειμήλια τοῦ ἱστορικοῦ βίου τοῦ Ἔθνους μας ἀλλὰ καὶ τὰ παραμελημένα ὄρφανά μας».

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα παρουσιάζει πολλὰ μεθοδολογικὰ κυρίως δυσκολίες. Γιατὶ τὰ τοπωνύμια, οἱ «φθεγγόμενες ἐπιγραφές» ἢ «ἐπιγραφαὶ γεγλυμμένα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους», ὅπως τις ὀνόμασε ὁ 'Α. Μηλιαράκης², κρύβουν κάποτε ὀλόκληρη ἱστορία τὴν ὁποία θὰ πρέπει νὰ φροντίξῃ νὰ μαθαίνῃ ὁ ἐρευνητὴς πρὶν ἐπιχειρήσῃ τὴ γλωσσικὴ τους ἐπεξεργασία.

1. Στὰ «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς» δημοσιεύθηκε κιόλας, σὲ προηγούμενον τεῦχος, μιὰ μικρὴ μελέτη τοῦ Π α ρ α δ ε ἰ σ η Ζ έ λ λ ι ο υ, Τοπωνύμια Ταξιάρχου (Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς, Θεσσαλονίκη 1962, τεῦχος 3, σ. 111-114). Ἡ ἐργασία εἶναι ἀπὸ κείνες ποὺ θὰ περιμένουμε νὰ γίνουν κι ἀπὸ ἄλλους συλλογεῖς τῶν τοπωνυμίων τῆς Χαλκιδικῆς. Λεῖπει μονάχα μιὰ πρὶν προσεκτικὴ μέθοδος, ὅπως: ὄνομα—περιγραφή τόπου—ἱστορικὲς μαρτυρίες—τυχὸν ἐτυμολογία κλπ. καὶ ἀκριβῆς καὶ συνεπῆς ἀπόδοση τοῦ ὀνόματος, π.χ. γιατί ἀνιση ἀπόδοση τοῦ ἄτονου e ἄλλοτε μὲ e καὶ ἄλλοτε μὲ i (Ἰνιὰ ἀλλὰ κερασιά); ἢ τοῦ ἄτονου o ἄλλοτε μὲ ou καὶ ἄλλοτε μὲ o (βρονμονιέρ' ἀλλὰ Γεράνιο); ἢ ἄλλοτε προφορὰ τοῦ ἄτονου i (Μπακράτσι) καὶ ἄλλοτε ἀποβολὴ του (Μπακάλλ);

2. Βλ. 'Αθηνᾶ 18 (1905) 315.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ τελευταῖα ὀδήγησε τοὺς ἐπιστήμονες στὴν ἀπόφαση νὰ ἰδρῦσουν ἰδιαίτερο κλάδο μέσα στοὺς κόλπους τῆς Γλωσσολογίας. Ὁ κλάδος αὐτὸς ὀνομάστηκε Ὀνοματολογία καὶ περιλαμβάνει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τοπωνύμια καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων (ἀνθρωπωνύμια).

Γιὰ ὄσα τοπωνύμια εἶναι παλιά, βυζαντινά, μεταγενέστερα ἢ ἀρχαῖα ἑλληνικά καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα ἤδη ἡ προφορική παράδοση ἔχει «σωπάσει» μιὰ γιὰ πάντα, ἡ ἔρευνα μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τὴν ἴδια σιγουριά ἀπὸ κάθε σημερινὸ ἐπιστήμονα, ἐφ' ὅσον αὐτὸς θὰ στηρίξῃ τὰ συμπεράσματά του στὶς γραπτὲς πλὴν μόνο μαρτυρίες ποὺ σώζονται. Ὑπάρχουν ὅμως πολλὰ τοπωνύμια τὰ ὁποῖα δημιουργήθηκαν κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ νεοελληνικοῦ ἱστορικοῦ βίου καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα ἡ προφορική παράδοση κυκλοφορεῖ ἀκόμα στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ ὑπάρχει καὶ μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ πολύτιμες πληροφορίες. Γιὰ τὰ τοπωνύμια αὐτὰ ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἔρευνα τῶν διαλέκτων, τὸ ἰδεῶδες εἶναι νὰ γίνεται ἡ μελέτη ἀπὸ ντόπιους μορφωμένους ἐρευνητές. Αὐτοὶ θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐξακριβώσουν εὐκολώτερα τὶς προφορικές πληροφορίες καὶ παραδόσεις καί, ἐφ' ὅσον ζοῦν στὸ περιβάλλον αὐτό, θὰ θυμοῦνται καὶ οἱ ἴδιοι καὶ θὰ καταγράφουν πολλὲς σχετικὲς ἱστορίες. Κι' ἀκόμα θὰ εἶναι καλοὶ γινῶσται τοῦ ἰδιώματος τῆς περιοχῆς, πράγμα ποὺ θὰ βοηθῆ περισσότερο στὴν εὑρεση τῆς ἔτυμολογίας πολλῶν τοπωνυμίων.

Ἄς μὴν ξεχνοῦμε λοιπὸν πὼς τὰ τοπωνυμιά μας πρέπει νὰ μελετηθοῦν. Λόγοι ὄχι μόνο ἐπιστημονικοὶ ἀλλὰ καὶ ἐθνικοὶ τὸ ἐπιβάλλουν. Ἰδιαίτερα τὰ τοπωνύμια αὐτῆς ἐδῶ τῆς περιοχῆς τῆς χώρας μας, ποὺ ἔγινε σήμερα πεισματικὸς στόχος ξένης προπαγάνδας.

Κάθε σχετικὴ ἐργασία δὲν θὰ εἶναι μονάχα μιὰ ἀπάντηση σ' αὐτοὺς ποὺ μιλοῦν γιὰ Σλάβους, σλαβικοὺς ἐποικισμοὺς καὶ σλαβικὸ ἢ «μακεδονικὸ» ζήτημα. Πιὸ πολὺ θὰ εἶναι μιὰ ἀκόμα χαριστικὴ βολὴ στὴν ἀντιεπιστημονική, ὅπως διαπιστώθηκε τελευταῖα, ἀσυνειδησία τους ἀπέναντι στὴν ἐπιστήμη, στὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀλήθεια (πρὸβλ. καὶ κατωτέρω σ. 117 ὑποσ. 4).

Ἴδου λοιπὸν τώρα τὰ τοπωνύμια τοῦ Λιβαδιοῦ τῆς Χαλκιδικῆς ὅπως τὰ συγκέντρωσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ντόπιου ἀγροφύλακα. Στὴ κατοπινὴ ἐπεξεργασία ζήτησα καὶ τὴ βοήθεια τοῦ φοιτητῆ κ. Μάντζιου ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτὴ καὶ ποὺ τὸν εὐχαριστῶ κι' ἀπὸ ἐδῶ θερμά.

Στοιὸν Ἀιχαράλαμβου: Ναωνύμιο. Ὅπως εἶναι γνωστό, μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ δὲν δηλώνεται μόνο ὁ Ἅγιος ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία ποὺ ἀφιερῶθηκε στὸν Ἅγιο πρὸς τιμὴν του καὶ ἔπειτα καὶ ὀλόκληρη ἡ περιοχή γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ἔτσι συμβαίνει π.χ. ἓνα χωράφι νὰ λέγεται πὼς βρίσκεται *στοῖον Ἀιχαράλαμβου* ἀκόμα κι' ὅταν βρίσκεται σὲ μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἐκκλησία.

Στούν 'Αιλιά: Ναωνύμιο. Ἡ περιοχή ὅπου βρίσκεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Προφήτη Ἡλία. Ὅπως σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα κι ἐδῶ ἡ ἐκκλησία εἶναι κτισμένη στὴν πιὸ ψηλὴ κορυφὴ τοῦ τόπου σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση τὴ σχετικὴ μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Ἁγίου¹.

Στ' ἀλουνάκ' (στὸ ἀλωνάκι): Ὄνομα τοποθεσίας πὺ δόθηκε ἴσως ἀπὸ κάποιο μικρὸ ἀλώνι πὺ θὰ ὑπῆρχε στὴν περιοχή. Πβ. τοπων. ἀλουνάκ' καὶ στὴν Κουκουβίστα Παρνασσίδος².

Σ'ν Ἁγία Κυριακή. Ναωνύμιο. Ἡ περιοχή γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Κυριακῆς.

Στούν Ἁγκουρτσώνα: Τοποθεσία ὅπου κάποτε θὰ ὑπῆρχαν πολλὲς γκουρτσιές³, τὰ γνωστὰ δέντρα. Ὁ τύπος Ἁγκουρτσώνας προῆλθε ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ γκουρτσώνας (γκουρτσιὰ + —ώνας, πβ. ὄπωρώνας, ἀχερώνας, ὄρνιθώνας καὶ παρακ. Κερασώνας κλπ. Ἡ κατάληξη —ώνας ἢ —ώνας γιὰ δέντρα εἶναι εὐχρηστικὴ στὸ ἰδιώμα), καὶ τὸ προθετικὸ α — πὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ φράση: τὰ γκόρτσια — τ' ἀγκόρτσια (ἀγκόρτσιου)⁴, πβ. τὰ χεῖλια — τ' ἀχεῖλια — ἀχεῖλι κλπ. Τέλος τὸ αἰ ἴσως νὰ προῆλθε ἀπὸ παρετυμολογία πρὸς τὸ Ἁγιος — αἰ.

Στούν Ἁιλιά καλουρκὸ⁵ (στὸν Αἰλιά τὸν καλογερικὸ): Τὸ ὄνομα δόθηκε στὴν περιοχή ἀπὸ τὸ ἐξωκκλήσι τοῦ προφήτη Ἡλία τοῦ «καλογερικοῦ», πὺ ὀνομάστηκε ἔτσι γιὰ παλιότερα ἀνήκε στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας.

Στούν ἀβρανό: Ἀβρανός: γιὰ μένα ἀγνωστὴ λέξη. Ἴσως ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ γνωστοῦ μπέη Ἐβρενός⁶, ὃ ὅποιος φαίνεται θὰ εἶχε κτήματα στὴν περιοχή αὐτῆ.

Στ' ἀμπέλια: Ὄνομα τοποθεσίας πὺ δόθηκε φυσικὰ ἐπειδὴ πολλὰ ἀμπέλια βρίσκονται στὴν περιοχή.

Σ'τζ' Βούλας τοῦ λημόρ⁷, (στῆς Βούλας τὸ μνημόρι - ον, μνήμα, τάφο): Τὸ ὄνομα δόθηκε στὴν τοποθεσία ἐξ αἰτίας τοῦ τάφου κάποιας Βούλας (Παρασκευούλας). Κυκλοφορεῖ ἡ παράδοση πὺς πρόκειται γιὰ κάποια Ἑλληνοπούλα πὺ τὴν κυνηγοῦσαν οἱ Τούρκοι, γιὰτὶ

1. Πβ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις Α'. Ἀθῆναι 1904, σ. 116.

2. Βλ. Γ. Τ. Κόλλια, Τοπωνυμικὸν τοῦ Δήμου Λωριέων τῆς Παρνασσίδος, Ἀθῆνᾶ 44 (1933) 111.

3. γκουρτσιὰ καὶ ἀγκουρτσιὰ = ἄγρια ἀπιδιά. ἡ *rygus saliciformia*, γιὰ τὴν ἐτυμολογία βλ. Γ. Τ. Κόλλια, ὃ. π. σ. 110 καὶ Ν. Ἀνδριώτη, Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς, Ἀθῆνα 1951, στὴ λ. γκουρτσιὰ, σ. 45.

4. Ὁ καρπὸς καὶ ὕστερα ἀγκουρτσιὰ τὸ δέντρο.

5. Πβ. στὸ Βελβεντὸ παλιὸ τοπωνύμιο: τοῦ καλαρκὸ τοῦ βγάδ' (βλ. Ε. Μπουντιώνας, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, Ἀρχεῖα Κοραῆ, 2 σ. 87 (Ἀθῆναι 1892).

6. Α. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, Α'. Θεσσαλονίκη 1961, σ. 114.

7. Πβ. στὸ Βελβεντὸ λημόρια = τὰ μνήματα (καὶ τοποθεσία). Κατὰ τὸν Ε. Μπουντιώνας, ὃ. π. σ. 35 μνημόρια > νημόρια > λημόρια.

- δὲν ἠθέλε νὰ παντρευτῆ ἕναν ἀπ' αὐτοὺς καὶ κείνη σκοτώθηκε ἀπ' αὐτοὺς ἢ αὐτοκτόνησε.
- Στ' Βουργάρ'** (Στοῦ Βουργάρου ἔνν. τὰ χωράφια, τὰ κτήματα ἢ κάτι παρόμοιο). Μᾶλλον θὰ πρόκειται γιὰ Ἑλληνα κάτοικο πὺ εἶχε τὸ ἐπώνυμο ἢ τὸ παρανόμι *Βούργαρος*, πβ. τὸ γνωστὸ ἐπώνυμο τοῦ ἄλλοτε πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος *Βούλγαρη*.
- Στὴ βάθ'** (στὴ βάθη;): *Βάθη* σημαίνει τόπο βαθύ, κοίλωμα γῆς. Ἡ λ. σχηματίσθηκε ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *βαθὺς* σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς μετακινήσεως τοῦ τόνου στὴν Ἑλληνική¹, πβ. τὰ γνωστὰ μεσαιωνικά καὶ νεοελληνικά τοπωνύμια *Μάκρη* ἀπὸ τὸ *μακρὺς*, *Φάρδη* ἀπὸ τὸ *φαρδὺς*, *Χαλέπα* ἀπὸ τὸ *χαλεπὰ* (ἔνν. *μέρη*) κλπ.², Τοπωνύμιο *Βάθη* ὑπάρχει σήμερα καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος³.
- Στοὺ βέργυρου** (περίγυρο): Τὸ *περ-* ἀπὸ τῆ λέξη *περίγυρος* προέρχεται ἀναλογικὰ ἀπὸ ἄλλες λέξεις ὅπου τὸ *περὶ* δὲν τονίζεται. *Πέργυρους* εἶναι ὁ πέτρινος φράκτης πὺ περιβάλλει τοὺς κήπους. Τὸ ὄνομα στὴν περιοχὴ θὰ δόθηκε ἴσως ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἐκεῖ κάποιου μεγάλου τέτοιου *πέργυρου*.
- Στοὺ γιράνιου νιρό.** Ἡ τοποθεσία πρέπει νὰ ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ νεροῦ μιᾶς πηγῆς τῆς. *Γεράνιος* σημαίνει βαθυγάλανος, γαλάζιος γαλανός, μεσαιων. *ἡεράνιος*⁴. Πβ. τὰ τοπωνύμια τοῦ Βελβεντοῦ *Γαλανόβρουσ'*, *στοὺ γαλανὸ* κλπ.
- Γαράγου χουράφ'**. Ὄνομα τοποθεσίας ἀπὸ τὰ κτήματα τῆς οἰκογένειας *Γκαράγκου*.
- Σ'τζ' γουλουκνιάς τὸν ραχόν'** (στῆς γουλουκνιάς τὸ ραχόνι): Τὸ ὄνομα τῆς μακρουλῆς αὐτῆς ράχης (*ραχόνι*⁵) δόθηκε ἀσφαλῶς ἐπειδὴ ὑπάρχει ἐκεῖ μιὰ μεγάλη *γουλουκνιά*, ἕνα εἶδος ἄγριας κορομηλιάς⁶.
- Στοὺν γόπανου** (στοὺν κόπανο): Ὄνομασία τοποθεσίας στὴν ὁποία ἢ θὰ πρέπει κάποτε νὰ ὑπῆρχε μιὰ μεγάλη κοπάνα (ξύλινη στέρνα) πὺ χρησίμευε γιὰ νὰ πίνουν τὰ ζῶα νερό, (πβ. τὸ τοπωνύμιο τοῦ

1. Βλ. K. Dieterich, Akzent- und Bedeutungsverschiebung im Mittel- und Neugriechischen, στὸ περιοδικὸ Indogermanische Forschungen 16 (1904) 1 κέξ.

2. Στὸ ἴδιο, σ. 5.

3. Πβ. π. χ. τὴ γνωστὴ συνοικία *Βάθη* τῆς Ἀθήνας, βλ. καὶ Λεξικὸν τῶν Δήμων, Κοινοτήτων καὶ συνοικισμῶν τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1956, σ. 26.

4. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, ἔτυμολογικὸ Λεξικόν, σ. 43 «μεσν. *ἡεράνιος* ἴσως ἀγέρας». Μήπως ἀπὸ συμφυρμὸ *ἀέρας* + *οὐράνιος*;

5. *ράχη* + κατάλ. — *όνι* = *ράχη* βουνοῦ κάπως μακρουλή.

6. Ἔτσι ὀνομάζεται τὸ δέντρο αὐτὸ καὶ στὸ Βελβεντό: *γουλουκνιά* καὶ οἱ καρποὶ τοῦ δέντρου *γουλόκνα*, *τά*.

Βελβεντοῦ ζ'ν *γουπάνα* [στήν κοπάνα], ἢ *κόπανος* 'εἰδικὸς γιὰ τὸ χτύπημα τῶν ρούχων. *Κοπάνα* ἀρχικὰ ὀνομάζονταν τὸ μέρος ὅπου *κοπάνιζαν* τὰ ρούχα (*σκουτιὰ*) μετὰ τὸ πλύσιμό τους' ἔπειτα ἢ σκάφη ἢ ἢ στέρνα ὅπου ἔβαζαν τὰ ρούχα γιὰ νὰ τὰ κοπανίσουν. Ἀργότερα *κοπάνα* ὀνομάστηκε καὶ «ἡ πηλοφόρος τῶν κτιστῶν»². Στὰ ὑδροτριβεῖα τὸ πρᾶγμα φαίνεται καλύτερα. Γιατὶ ἐκεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν *κουπάνα*, ὅπου ἔβαζαν τὰ ρούχα (*σκουτιὰ*) ἔχουμε καὶ τοὺς *κουπαναίους* ποὺ χρησίμευαν γιὰ τὸ χτύπημά τους. Τῆ λ. τῆ δα-
νείστηκαν ἀπὸ μᾶς καὶ οἱ Σλάβοι. Ἔτσι στὴ σερβικὴ καὶ βουλγα-
ρικὴ ἢ *κοπάνα* λέγεται *koranja*³.

Σδ' γουλισιάν'. Ἡ λέξη φαίνεται σλαβικῆς ἀρχῆς (πβ. *golisar* = πούλι μικρὸ⁴) ἴσως μὲ προσθήκη τῆς καταλήξεως — *άνη* καὶ θὰ ἐδήλωνε τὸ γυμνὸ ἀπὸ δέντρα μέρος.

Στ' Γῶγ' τοῦ χουράφ' (στοῦ Γκῶγκου τὸ χωράφι): Γκῶγκος = ὁ Γκῶργος («Γῶργος μετὰ ρινισμοῦ», βλ. Α. Μπούτουρα, Τὰ νεοελληνικὰ κύρια ὀνόματα ἱστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα, Ἀθῆναι 1912, σ. 60).

Ζδ' Δήμ'σας τοῦ βγάδ' (στῆς Δήμισσας τὸ πηγάδι): Ὀνομα τοποθεσίας, σχετικὴ μὲ κάποιο πηγάδι καὶ τὴν ἱστορία κάποιας Δήμισσας,

1. Ἀπὸ τὸ ἀρχ. *κόπτω* = *χτυπῶ*.

2. Λεξικὸν Δημητράκου, στή λ. *κοπάνα*.

3. Βλ. L. Schultze Jena, Makedonien, Jena 1927, σ. 78.

4. Βλ. Βουλγαροελληνικὸν Λεξικόν, Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Βουλγαρίας, Σόφια 1960, στή λ. *golisar*.

Σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῶν σλαβικῶν στοιχείων στὴν Ἑλληνικὴ βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Τὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης, μελέτη γλωσσικὴ, στὸ Ἄρχετον τοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ, τόμ. 17 (1952) 49 ὑποσ. 1.

Εἰδικὰ γιὰ τὰ σλαβικὰ τοπωνύμια στὴν Ἑλλάδα βλ. M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, Berlin 1941, περιοχὴ Χαλκιδικῆς, σ. 202 κέξ.

Γιὰ τὴ Χαλκιδικὴ ὄχι μόνον ὁ M. Vasmer τονίζει τὴν ἑλληνικότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βουλγαρόφιλος G. Weigand ὁμολογεῖ πὺς ὑπάρχει σ' αὐτὴν ἀνεκὰθεν ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, (βλ. G. Weigand, Ethnographie von Makedonien, Leipzig 1924, σ. 44, 79).

Τὰ λίγα σλαβικὰ τοπωνύμια τῆς περιοχῆς προέρχονται κυρίως ἀπὸ σλαβόφωνους ἐργάτες γῆς καὶ λατομεῶν ἢ ξυλοκόπους ποὺ μίσθωναν οἱ Ἕλληνες ἔμποροι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας. Οἱ ἐργάτες αὗτοι κατέβαιναν ἀπὸ τὴ χώρα τοῦς γενικὰ στὴ Μακεδονία καὶ Θράκη. Βλ. P. Belon, Les observations de plusieurs singulariter κλπ. Paris 1553, σ. 15^β - 46^α, Στ. Κυριακίδου, Θεσσαλονίκια μελετήματα, Θεσσαλονίκη 1939, (κυρίως σ. 11 καὶ 14) (πβ. καὶ Στ. Κυριακίδου, Ἡ δυτικὴ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι, Ἀθῆναι 1919, σ. 39 κέξ A. Ischirikoff, Petermann Mitteilungen 1915, σ. 330 καὶ 1914, II, 119.). Γιὰ σλάβους ἐργάτες στὰ νεώτερα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας βλ. Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς 1951, τεῦχος 2, σ. 193 κέξ. καὶ 1962, τεῦχος Β, σ. 64.

- γυναίκας τοῦ Δήμου. Ἴσως νὰ πρόκειται γιὰ ἔργο δικό της.
- Σ'ζ δουρλούκα :** Ἴσως ἀπὸ τὶς τουρκ. λέξεις *durū oluk* (= καθαρὸ λούκι, ἄγωγός).
- δραγάν' λάκκου** (στὸ λάκκο τοῦ Ντραγάνη) : *Ντραγάνης* ἢ *Δραγάνης* οἰκογενειακὸ ὄνομα.
- Στοῦ κασιλλούδ' (στοῦ καστελλούδι) :** Τοποθεσία ὅπου ὑπῆρχαν μικρὰ κάστρα. Ἀπὸ τὴ λατινικὴ λέξη *castellum* = καστέλλο ἢ καστέλλι = κάστρο, ὀχυρὴ θέση, καὶ τὴν κατάληξη — οὔδι. Ἡ κατάληξη αὕτη σὰν ὑποκοριστικὴ (καθὼς καὶ ἡ κατάληξη — οὔλα) εἶναι εὐχρηστες στὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβαδιοῦ.
- Στοὺν Κερασώνα** (στοὺν κερασώνα) : *Κερασώνας*, ἀρχ. *κερασών* = τόπος γεμᾶτος κερασιές, πβ. ἀνωτέρω : *στοὺν ἀιγκουρτσώνα*.
- Στοῦ κρουνέρ' (στοῦ κρουνέρι).** Τόπος ὅπου ὑπάρχει πηγὴ μὲ κρύο δροσερὸ νερό. Ἴδιο τοπωνύμιο καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.
- Στὰ καστέλλια :** πβ. ἀνωτέρω *στοῦ κασιλλούδ'*. Τοποθεσία περιτειχισμένη μὲ μικρὰ κάστρα, λατ. *castellum* = καστέλλο ἢ καστέλλι.
- Στ' κουνιαροῦ ν' γαλύβα** (στοῦ Κονιάρου τὴν καλύβα) : *Κονιάρου* ὄνομαζόνταν οἱ Τοῦρκοι ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὸ Ἰκόνιο, πβ. στὸ Βελβεντό : *Κουνιάρ'*. (Ἡ παράδοση ἀναφέρει πὼς ἐκεῖ σκοτώθηκε κάποτε ἓνας Κόνιαρος).
- Στ' Κουλουρδᾶ τ'ς καλύβεις** (στοῦ Κουλουρντᾶ τὶς καλύβεις) : *Κουλουρντᾶς* οἰκογενειακὸ ὄνομα.
- Στὰ κουνιάρκα τὰ χουράφκια** (στὰ κουνιάρικα τὰ χωράφια) : Τοποθεσία ὅπου ὑπῆρχαν τὰ χωράφια τῶν Κονιάρων Τούρκων. πβ. ἀνωτέρω *στ' κουνιαροῦ ν' γαλύβα*.
- Στοῦ καραγάτσ' (στοῦ καραγάτσι) :** Ὄνομα περιοχῆς μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς μεγάλου δέντρου, τοῦ γνωστοῦ *φτελιά* (πιτέα ἢ πεδινή)¹.
- Στὰ κελλιά** (στὰ κελλιά) : Περιοχὴ ὅπου ἔμειναν ἐρείπια ἀπὸ τὰ κελλιά κάποιας ἐκκλησίας ἢ μοναστηριοῦ. Κελλί ἰδίως ἐκκλησίας = εἶδος κάμαρας, ἀπὸ τὴ λατιν. λ. *cella*².
- Στοῦ καρκαλέτσιου :** Ἴσως ἀπὸ τὴ λέξη *καρκάλ'* (καὶ κατάληξη —έτσιον. *Καρκάλ'* (= *κάρκαρο*, ξηρὸ μέρος, πβ. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης 1796, 56 «Ζάκυνθον δὲ ὑλήεντα συνήθως λέγει, κραναὴν δὲ πατρίδα Ἰθάκην, ὃ δηλοῖ τὴν τραχειάν. Ὅθεν μέχρι καὶ νῦν τινὲς τῶν μὴ κατὰ γλῶτταν λογάδα ὁμιλούντων τὴν ἄπληρον γῆν ξηρὰν

1. *καραγάτσι*, τὸ εἶδος δέντρου, τουρκ. *kara ağaç* (μαῦρο δέντρο), βλ. Ν. Ἀνδριώτη. Ἑτυμολογικὸ Λεξικόν, σ. 93.

2. *κελί*, τὸ μεσν. *κελλί*, ὑποκοριστικὸ τοῦ λατιν. *cella* βλ. Ν. Ἀνδριώτη, ὁ. π. σ. 100.

είναι φασιν ὡς τὸ κάκαρον, ὃ κρανίον ἐκεῖνοι νοοῦσιν», πβ. καὶ Ἐθνητῶν 29 (1917) Λεξικογρ. Ἀρχεῖον 100 κέξ. *Καρκάλ'* στὸ Βελβεντό: = τὸ πολὺ ξηρό, *καρκαλέτσο'* δὲ = τὸ ἔντομο ἢ ζῖνα, ἢ μηλολόνη.

Στοὺν κираμίδ' (στὸ κεραμίδι): Τοποθεσία ὅπου βρέθηκαν πολλὰ κεραμίδια. Ὁ ἐνικὸς *κεραμίδι* σημαίνει πολλὰς φορές τὸ πλῆθος, τὰ πολλὰ καὶ μικρὰ κεραμίδια, πβ. *λίρα μὲ οὐρά, ψεῖρα μὲ οὐρά, σαφῆ κираμίδ'* (=πολλὰ κεραμίδια, Βελβεντό). Πβ. τοπωνύμιο στὸ Βελβεντό σ' *ν* *γιαραμίδα*.

Στὰ κέδρα: Ὄνομα τοποθεσίας ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ κέδρα, τὰ γνωστὰ δέντρα (ἀρχ. ἑλλ. *κέδρον*, τὸ καὶ *κέδρος*, ὄ).

Στ' Καβαδά τοῦ δέδρου (στοῦ Καβαδά τὸ δέντρο): Τοποθεσία ὅπου ὑπάρχει δέντρο (χαρακτηριστικὸ τῆς περιοχῆς) καὶ τὸ ὅποιο ἀνήκε σὲ κάποιον *Καβαδά*, (ἐπώνυμο) ¹.

Στ' Κόντσαλα καλύβις (στοῦ Κόντσαλα τὶς καλύβες): Τοποθεσία ὅπου ὑπῆρχαν οἱ καλύβες τοῦ *Κόντσαλα* (οἶκογ. ἐπώνυμο) ².

Στ' Καλαμαροῦ τοῦ μαντρί: Ὄνομα τοποθεσίας ἀπὸ τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ μέρος τῆς περιοχῆς, τὸ μαντρί τοῦ Καλαμαρινοῦ ³.

Στοὺν γαλόηρου (στὸν καλόγηρο): Τοποθεσία ὅπου ὑπάρχει καὶ βρύση. Θὰ ἔχη σχέση μετὰ τὴν ἱστορία (ζωὴ δράση, ἐπεισόδιο) κάποιου καλόγηρου τῆς περιοχῆς.

Στ'ς λιανόπιτρις (στὶς λιανόπετρες): Τοποθεσία ὅπου ὑπάρχει πλῆθος ἀπὸ μικρὰς λεπτὰς πέτρες. Πβ. τοπωνύμιο στὸ Βελβεντό: *στ'ς πέτρις*.

Διβάδ, τό: Τὸ ὄνομα τῆς κωμοπόλεως ἀλλὰ καὶ τοποθεσιῶν. *Διβάδι*, τὸ = ὑποκοριστικὸ τοῦ ἀρχ. *λιβάς* = τόπος βοσκῆς, λειμῶν. Ἐπειτα ὄνομα τόπου ἢ χωριοῦ. Τοπωνύμια μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα ἔχουμε ἀρκετὰ στὴν Ἑλλάδα.

Στοὺν Μουσκόπ'λου: Ὄνομα τοποθεσίας πού ἔχει σχέση μετὰ κάποιον Μουσκόπουλο. Λέγουν πὼς τὸ 1912 σκοτώθηκε στὸ μέρος αὐτὸ κάποιος μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Μαστροθανάσ' καλύβα: Ὄνομα τοποθεσίας μετὰ κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν καλύβα κάποιου Μαστροθανάση (*μαστρο* — = συχνὸ σὰν πρῶτο συνθετικὸ σὲ κύρια ὀνόματα στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ — *μάστορας* < *μαῖστωρ* < λατ. *magister*).

1. *Καβαδάς*, ὁ κατασκευαστὴς καβαδιῶν ἢ ἴσως αὐτὸς πὺν πουλάει καβαδία, (*καβάδι* = εἶδος παλαιᾶς ἐνδυμασίας βλ. Ν. Ἀνδριώτη, ἐτυμολογικὸ Λεξικό, σ. 85.).

2. *Κόντσαλας* ἴσως *Κόνσουλας* (λατιν. *consul*);

3. *Καλαμαρινός*, μήπως: αὐτὸς πὺν κατάγεται ἀπὸ τὴν *Καλαμαριά*;

Σδ' βγαδάρα: Περιοχή στην όποια υπήρχε μεγάλο πηγάδι: *πηγαδάρα* (πηγάδι + μεγενθυτική κατάληξη — *αρα*).

Στιὸν βγάδ' (στὸ πηγάδι). Ἡ περιοχή πήρε τὸ ὄνομα ἀπ' αὐτό.

Στιὸν βγαδούδ' (στὸ πηγαδούδι). Περιοχή ὅπου υπήρχε μικρὸ πηγάδι. Ἡ ὑποκοριστική κατάληξη — *ούδι* εἶναι πολὺ συνηθισμένη στὸ ἰδίωμα, πβ. ἀνωτέρω: *στιὸν καστιλλούδ'*.

Στὰ μιλίσσια. Τοποθεσία στην ὁποία ἀπὸ τὴν ἀνοιξη ὡς τὸ φθινόπωρο τοποθετοῦν τὶς κυψέλες.

Στ' Μυρίζ' τὸν *λημόρ'* (στὸ λημόρι [=μνημόρι] τοῦ Μυρίζη;).

Στιὸ Μ' σῆ τὸν *Μύλου* ἴσως: *στιὸ Μωϋσῆ τὸν μύλο*.

Σηρόφ' σκνα (ξεροφουσκίνα = ξερὴ φουσκίνα): *Φουσκίνα* — *φ'σκίνα* = μεσαιων. *πισκίνη* (Sophocles)¹, *φουσκίνα*, *πισκίνα*, λατιν. *piscina*.

Ἄρχικὰ = στέρνα μὲ ψάρια, ὕστερα στέρνα μὲ νερὸ (πβ. *πισίνα*), βλ. κατωτέρω: *φ'σκίνα*. Στὸ Βελβεντὸ ἐπίσης *φ'σκίνα*.

Οὐρτὰ βουρούν': Τοπωνύμιο δανεισμένο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πβ. ἀνωτέρω γιὰ τοὺς Κονιάρους. *Οὐρτά*, τουρκ. *orta* = μέση, τὸ κέντρο, *μπουρούν* τουρκ. *burun* = μύτη, κορυφή, ὄροσειρά, πβ. καὶ *μπουρνού* — (*burnu*) καὶ *καράμπουρνού*, *Καραμπουρνάκι* κλπ.

Στ' Παρασκιβᾶ τὸν *χουράφ'* (στοῦ Παρασκευᾶ τὸ χωράφι): Ὄνομα τοποθεσίας ἀπὸ τὸ χωράφι κάποιου Παρασκευᾶ, εἴτε ἐπειδὴ τὸ χωράφι βρίσκεται στὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ μέρος, εἴτε ἐπειδὴ ὁ ἰδιοκτήτης του ἔχει ξεχωριστὴ κοινωνικὴ θέση.

Στὰ πιφκάκια: Περιοχή ὅπου τώρα τελευταῖα (1938) ἔχει φυτευθῆ μὲ πεῦκα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκόμα μικρά.

Στιὸν περιγινούδ' (στὸ πριονούδι): Τὸ ὄνομα στὴν περιοχή αὐτὴ δόθηκε ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι υπήρχε ἐκεῖ κάποτε μικρὸ νεροπρίονο. Πρόκειται γιὰ εἰδικὸ πριόνι τὸ ὁποῖο κινεῖται μὲ νερὸ καὶ μὲ τὸ ὁποῖο κόβουν μεγάλους κορμούς δέντρων. Πβλ. τὸ τοπωνύμιο *Λιτοχώρου*: *στὰ πριόνια*.

Σ' τὶς Παναϊᾶς τὸν *τσ' κάρ'* (τῆς Παναγίας τὸ τσουκᾶρι): Ὄνομα κορυφῆς λόφου ὅπου ὑπάρχει ἐκκλησία τῆς Παναγίας. *Τσ'κάρ'*: *τσουκᾶρι(ον)* ὑποκορ. τῆς λ. *τσούκα* (ἰταλ. *zucca* ἢ κεφαλή, ἢ κορυφή) μέρος ψηλὸ, κορυφὴ βουνοῦ, πβ. τὴ φράση: *στιὸν τσ'κάρ'* (= στὸ πιὸ ψηλὸ μέρος, Βελβεντό).

Στ' παπᾶ τὸν *χουράφ'*: Περιοχή μὲ ἐπίκεντρο τὸ χωράφι τοῦ παπᾶ, ἀπὸ ἐκτίμηση γιὰ τὴν κοινωνικὴ του θέση (ἴσως καὶ ἐπειδὴ εἶναι τὸ μεγαλύτερο καὶ καλύτερο τῆς περιοχῆς).

1. E. A. Sophocles, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine periods, Cambridge 1914, σ. 891.

- Στ' παπα τ'ς σκαμνιές :** Οἱ σκαμνιές (=συκαμινιές, μουριές πβ. τοπων. Σκαμνιά στὴν περιοχή Ὀλύμπου) τοῦ παπα, σὰν τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ σημεῖο τῆς περιοχῆς.
- Στ' Πάλλα τοῦ Μύλου :** Τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὸ μύλο πὸν ἀνήκει σὲ κάποιον Πάλλα (οἶκογ. ἐπώνυμο).
- Στ' ράχ' (στὴ ράχη).** Ἐνν. τοῦ βουνοῦ ἢ τοῦ λόφου : Γνωστὴ ὀνομασία τοποθεσιῶν σὲ πολλὰ μέρη τῆς χώρας μας.
- Στ' σκρίκα :** Σκρίκα καὶ σκ'ρκα στὴν Κοζάνη ὀνομάζεται μιὰ συνοικία τῆς πόλεως (βλ. Π. Λιούφη, Ἱστορία τῆς Κοζάνης Ἀθήναι 1924, σ. 14, 36). Σημαίνει ὕψωμα, λόφος καὶ ὑποθέτουν πὼς εἶναι λέξι ἀλβανικὴ¹.
- Στ' σούγλα (στὴ σούβλα) :** Ἡ τοποθεσία ὀνομάστηκε ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῆς μορφῆς τοῦ ἐδάφους μὲ τὴ σούβλα. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ τοποθεσίας ἢ ὁποία ἀπολήγει κατὰ κάποιο τρόπο σὲ μύτη (ἴσως δέντρο ἢ κτίσμα σὲ κορυφῇ λόφου). Ἡ τροπὴ βλ σὲ γλ γνωστὴ καὶ σὲ ἄλλα βόρεια ἰδιώματα, πχ. στὸ Βελβεντὸ ἐπίσης σούγλα, σουγλι κλπ.
- Στοῦ σφιδανούδ' (ἴσως ἀντὶ σφιδαμούδ' :** Τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἐκεῖ τοῦ φυτοῦ σφένδαμος (σφενδάμι), μὲ τὴ γνωστὴ ὑποκοριστικὴ κατάληξι — οὔδι.
- Στὰ Σιουλάδγια.** Περιοχὴ πὸν πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὰ κτήματα τοῦ Σιουλᾶ (οἶκογ. ὄνομα), (κατάλ. — άδι πληθ. — άδια).
- Στ' σκουργιά.** Πρόκειται περὶ τοποθεσίας στὴν ὁποία ὑπάρχει χῶμα ἀνακατωμένο μὲ σίδηρο (σκουριά, σκωρία). Ἴσως νὰ πρόκειται γιὰ ἀρχαῖο μεταλλεῖο τὸ ὁποῖο σήμερα μένει ἀνεκμετάλλευτο.
- Στ' σουρβιά :** Τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἐκεῖ τοῦ γνωστοῦ εἴδους τῶν φυτῶν ροδανθῶν «ἄα ἢ ἡμερος» (βλ. Λεξικὸ τῆς «Πρωΐας» στὴ λ. σουρβιά, ἦ). Ὁ καρπὸς σουρβον ἤδη μεσαιωνικὴ λ., βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἐτυμ. Λεξικ. στὴ λ. σουρβο.
- Στ' τζιούκα :** Περιοχὴ ὅπου ὑπάρχει ὕψωμα, λόφος. Γιὰ τὴ λ. τσούκα καὶ τζιούκα βλ. παραπάνω ὅσα γράψαμε γιὰ τὸ τοπωνύμιο : Στὸ Παναϊᾶς τοῦ τσ'κάρ'.
- Σ'ν τσαπουρνίτσα :** Περιοχὴ στὴν ὁποία χαρακτηριστικὸ γνώρισμα εἶναι ἡ ὑπαρξὴ μικρῆς τσαπουρνιάς, (τσαπουρνιά + κατάληξι — ίτσα). Τσαπουρνιά εἶναι εἶδος θαμνώδους φυτοῦ (μήπως τσα = διὰ + περι-

1. Βλ. I. Τσιικοπούλου, Μελέτη περὶ λεξικοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς δημώδους γλώσσης στὸ περιοδικὸ Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ Συλλόγου «Κοραῖ», 1, Ἀθήναι 1842, σ. 35. Πβλ. P. K r e t s c h m e r, Der heutige Lesbische Dialekt, Wien 1905, στήλ. 468.

νέα > πρίνος;)¹. Οἱ γαλανοὶ καρποὶ τῆς λέγονται στὸ Βελβεντὸ τσάπουρνα. Ἄλλοῦ λέγεται καὶ τσαπρουνιὰ καὶ οἱ καρποὶ προῦνα. Τὸ ἐπίσημο ὄνομα εἶναι προῦμνη ἢ ἀκανθώδης.

Στὰ τσιαϊργια: Παράλληλα μὲ τὸ ὄνομα τῆς κωμοπόλεως Λιβάδι σώζεται καὶ τοποθεσία μὲ τὴν ὁμώνυμη τουρκικὴ λέξη τσιαϊρ̄ (τουρκ. *çayır*) ποὺ ἔχει τὴν εἰδικότερη σημασία: λιβάδι λασπῶδες (ἀπ' ὅπου δηλαδὴ ἀναβρῦζει νερό).

Στὰ τσιαϊργια στ' ἄλλου τοῦ λιβάδ̄: Γιὰ νὰ γίνῃ ἡ διάκριση ἀπὸ τὴν προηγούμενη τοποθεσία συμπλήρωσαν: στ' ἄλλου τοῦ λιβάδ̄.

Στ' τζιουρνούδα: Τοποθεσία ὅπου μιὰ πολὺ παλιὰ βρύση τρέχει συνεχῶς. Ἴσως ζουρνούδα (ζουρνᾶς + κατάλ. — οὔδα). Ζουρνᾶς εἶναι εἶδος μουσικοῦ ὄργάνου, ὁ βαρύαυλος (τουρκ. *zurna*). Ἡ ὁμοιότητα τοῦ τόπου μὲ τὸ ζουρνᾶ ἴσως νὰ βρίσκονταν στὸν ἦχο ποὺ ἔκανε τὸ νερὸ τῆς βρύσης.

Στὰ τρία δέντρα: Τοποθεσία μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τρία δέντρα.

Φαρδιὰ λάκκα: Περιοχὴ μὲ μεγάλη χαράδρα, λάκκα. Λάκκα, ἡ ἀπὸ μεταπλασμὸ τῆς λ. λάκκος (λατιν. *laccus*).

Στ' φτιέρ̄ (στὴ φτέρη): Τὸ ὄνομα τῆς τοποθεσίας αὐτῆς δόθηκε φυσικὰ ἐπειδὴ στὴν περιοχὴ αὐτὴ ὑπάρχει ἀφθονὴ φτέρη. Καὶ ἐδῶ ὁ ἐνικὸς ὅπως εἶδαμε καὶ παραπάνω στὸ τοπωνύμιο κираμίδ̄, δηλώνει τὸ πλῆθος, πβ. τὶς φράσεις: *πᾶμι νὰ μάσουμι φτιέρ̄*, *ποὺλὺ φτιέρ̄ ἔχ' ἰδῶ* (ἀντί: πολλὲς φτέρες Βελβ.). Ἐνῶ τὸ φυτὸ αὐτὸ φυτρώνει ὁμαδικά, σπάνια ὁ λαὸς δηλώνει τὶς κατάφυτες μ' αὐτὸ ἐκτάσεις μὲ τὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ: *οἱ φτέρες ἢ στίς φτέρες*. Προτιμᾷ τὸν ἐνικὸ φτέρη, πβ. τὸ γνωστὸ τοπωνύμιο *Φτιέρη* σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Στ' Φράγγ' τς τρουχαλιές (στοῦ Φράγγου τὶς τροχαλιές): Φράγγος: Ἱστορικὸς ὑπαινιγμὸς γιὰ τὸ πέρασμα τῶν Φράγγων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Φυσικὰ ποιά σχετικὴ ἱστορία κρύβεται πίσω ἀπὸ τὸ ὄνομα, ὅπως καὶ γιὰ τὸ ὄνομα Βούργαρος ποὺ εἶδαμε παραπάνω, δὲν μποροῦμε νὰ ξέρουμε. Γιατὶ ὁ Φράγγος ποὺ ἀναφέρεται ἐδῶ ἴσως νὰ εἶναι εἴτε πραγματικὸς κάτοικος τῆς Φραγγιάς δηλ. τῆς Δύσεως (τῆς Εὐρώπης) εἴτε Ἕλληνας ποὺ πῆρε γιὰ διαφόρους λόγους τὸ παρανόμι Φράγγος. Σήμερα σώζεται σὲ πολλὰ μέρη τὸ ὄνομα Φράγγος ὡς οἰκογενειακὸ ὄνομα.

τρουχαλιά: σωρὸς ἀπὸ ξερόπετρες. Λέγεται καὶ τρόχαλος ὁ, ξερότοιχος μεταγν. *τρόχμαλος*².

Χουραφίνα. Τοποθεσία χαρακτηρισμένη ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ μεγάλου χωραφιοῦ (*χωράφι* + μεγενθυτικὴ κατάληξη — *ίνα*).

Στινὸ χουράφ. Περιοχὴ μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς ἓνα ἐπιμηκισμένον χωράφι.